

УДК 37.015.31:027.625:[394.3:796]

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-5\(224\)-134-140](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-5(224)-134-140)

ЧЕРНІГОВЕЦЬ ТЕТЯНА ІВАНІВНА,

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри документальних комунікацій та менеджменту,
Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, Україна

Tetyana Chernigovets,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
at the Department of Documentary Communications and Management,
Rivne State Humanitarian University, Rivne, Ukraine

E-mail: tchernigovets@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0757-8863>

БАБЕНКО ЖАННА ВАЛЕНТИНІВНА,

старша викладачка кафедри документальних комунікацій та менеджменту,
Рівненський державний гуманітарний
університет, м. Рівне, Україна

Zhanna Babenko,

Senior Lecturer, the Department of Documentary Communications and Management,
Rivne State Humanitarian University,
Rivne, Ukraine

E-mail: babenjan@ukr.net

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7779-8685>

ДИТЯЧА БІБЛІОТЕКА ЯК ПРОСТІР ФОЛЬКЛОРНО-ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

А Обґрунтовано актуальність проблематики дослідження у контексті соціально-культурної ситуації в Україні в умовах воєнного стану. Розглянуто специфіку та місію дитячої бібліотеки як простору фольклорно-ігрової діяльності дітей і збереження дитячого фольклору в умовах сучасного інформаційного суспільства. Розкрито теоретичні засади концепції просторовості як вагомого чинника оптимізації діяльності дитячої бібліотеки. Висвітлено специфіку дитячого фольклору, його жанрове розмаїття та педагогічні особливості в роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. Розроблено програму системної фольклорно-ігрової діяльності дітей в умовах дитячої бібліотеки.

Ключові слова: дитяча бібліотека; бібліотечний простір; діти; дитячий фольклор; фольклорно-ігрова діяльність; системний підхід

CHILDREN'S LIBRARY AS A SPACE FOR FOLKLORE AND PLAY ACTIVITIES OF CHILDREN UNDER MARTIAL LAW

С The relevance of the research issues in the context of the socio-cultural situation in Ukraine under martial law is substantiated. The specifics and mission of the children's library as a space for children's folklore and play activities in modern conditions are considered. Its importance for the popularization and preservation of children's folklore and game heritage as a national heritage of the Ukrainian people in the modern information society is highlighted. The relevance of the research issues in the context of the socio-cultural situation in Ukraine under martial law is substantiated. The specifics and mission of the children's library as a space for children's folklore and game activities in modern conditions are considered.

The essence and significance of the concept of spatiality as a significant factor in optimizing the activities of a modern children's library are revealed, and the characteristic features and its variant models presented in theoretical studies by domestic authors in the format of "library as space" are highlighted. The model of the folklore and play space of a children's library is characterized.

The specifics of children's folklore, its genre diversity, and pedagogical features in working with children of preschool and primary school age are highlighted. The role of children's folklore in the comprehensive development (mental, spiritual, communicative-speech, creative) and education of children (aesthetic, moral, ecological) in the conditions of a modern children's library is outlined. The integration of children's folklore and information technologies is noted, which is an essential approach in its functioning in the modern information society.

To optimize library practice in organizing systematic folklore and game activities for children, we have developed and recommended to library staff an annual program based on children's folklore and holiday traditions of the annual calendar. The program is integrated into the annual routine of children's lives, covers the period from September to August, and can be limited to the beginning of the summer holidays. It provides forms of work and methodological recommendations for their preparation and implementation.

Keywords: children's library; library space; children; children's folklore and game activities; systematic approach

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

Актуальність нашого дослідження викликана соціально-культурними процесами в Україні в умовах воєнного стану: збереження та популяризація культурної спадщини нашого народу (традицій, святкової культури, звичаїв, обрядів, мистецтва), і зокрема – дитячої (фольклорно-ігрової). Це є запорукою збереження культурного генофонду та культурної ідентичності української нації. У цьому процесі поряд із краєзнавчими музеями, клубними та позашкільними установами, закладами загальної середньої освіти, вагома роль належить бібліотекам, зокрема – дитячим.

Їхня місія окреслена в Законі України «Про культуру» (2010 р.) як така, що спрямована на збирання, збереження, використання і поширення інформації про матеріальні та культурні цінності; забезпечення доступу до неї громадян із метою їхнього культурного та естетичного розвитку; участі у формуванні культурного простору держави, регіонів і локальних територій [9].

Означений аспект досліджуваної теми в повній мірі зорієнтований на вирішення соціально-культурних проблем, викликаних воєнним станом і пов'язаних із переміщенням великої кількості населення з окупованих територій у центральні та західні регіони України. Це не лише зміна місця проживання, але й втрата регіонального та локального духовного світу, у якому відбувалась життєдіяльність людей і дітей зокрема. Дитячі бібліотеки активно зайняли своє місце у процесі адаптації та інтеграції дітей у культурний простір нового місця проживання.

Важливим у нашому дослідженні є питання функціонування дитячого фольклору у сучасному технологічному та інформаційному просторі. Відзначимо, що наші спостереження (у Волинській та Рівненській областях) підтвердили загальноукраїнську тенденцію щодо зниження рівня його використання в роботі з дітьми дошкільного та молодшого віку (виключенням, можливо, в певній мірі є дитячий садок). Натомість у світ дітей активно ввійшли комп'ютери та мобільні телефони і заповнили не лише їх час, але й життєвий простір. Це, звичайно, є закономірним явищем інформаційного суспільства, але для повноцінного розвитку дитини необхідний дитячий матеріал – фольклор. У нашому дослідженні ми пропонуємо модель інтеграції цих складників.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Актуальність означеної проблеми підтверджують дослідження вітчизняних і зарубіжних авторів, у яких дитяча бібліотека розглядається як: культуротворчий феномен (А. Гордієнко); соціокультурний інститут (О. Матвійчук); книжковий простір безпеки та розвитку (Т. Кузілова); майданчик для творчості (О. Ковальчук); сучасний інформаційний простір (Т. Турбаніст); креативний простір (Ю. Гайдай), середовище креативу та новітніх інформаційних технологій (В. Ільницький); поліфункціональний простір (Я. Кобинець); простір для творення (В. Муро, Х.-А. Аревало), заклад популяризації читання (Н. Білик, Н. Шарошкіна).

Педагогічне значення традиційного дитячого фольклору висвітлює Т. Потапчук; когнітивний потенціал – Я. Левчук;

комунікативно-мовленнєві можливості – Г. Ватаманюк; як засіб морального виховання – Л. Петрук; естетичного виховання – А. Чернишова; патріотичного виховання – Я. Шевцова; екологічного виховання – О. Вашак; художнього розвитку – М. Вацьо; розвитку творчих здібностей дітей – К. Колеснік; розважально-ігрової діяльності – Т. Черніговець.

Фольклорно-ігрову основу нашого дослідження складають матеріали фундаментальних наукових збірників із дитячого фольклору (упор. Г. Довженко, К. Луганська), антології українських дитячих та молодечих народних ігор і розваг (упор. В. Семеренський та П. Черемський).

Діяльність дитячих бібліотек під час війни розглядалась на Міжнародній науково-практичній конференції «Бібліотека для дітей – це книжковий простір безпеки та розвитку», що відбулася 18–20 квітня 2023 р. у Національній бібліотеці України для дітей. На тематичній секції «Психологічна підтримка дітей бібліотеками в реаліях воєнного стану» обговорювались актуальні теми: діти і війна (Л. Казакова), бібліотека як простір психоемоційного розвантаження та соціальної адаптації дітей (Н. Новицька), війна не відмінє дитинство: як підтримати дітей та підлітків у бібліотеці (Т. Жайворонок); книга, слово, гра: психологічна допомога сім'ям із дітьми в бібліотеці (О. Прокопович-Ткаченко); роль дитячої творчості під час війни (Ю. Василенко); арттерапія як інструмент допомоги дітям в умовах війни (А. Краснова) [1].

Однак проблематика функціонування дитячої бібліотеки як простору фольклорно-ігрової діяльності дітей у сучасних умовах і, зокрема воєнного стану, залишається поза увагою вітчизняних дослідників, що й обумовило нашу наукову розвідку.

Метою статті є дослідження теоретико-прикладних аспектів організації фольклорно-ігрової діяльності дітей у просторі дитячої бібліотеки в сучасних умовах.

Викладення основного матеріалу. Дитяча бібліотека є унікальним феноменом людства, який акумулює історичні, культурні та педагогічні підходи народів щодо виховання підростаючого покоління. О. Матвійчук називає бібліотеку дзеркалом суспільства, його історичною пам'яттю. У ній надається можливість усім бажаючим долучитись до досвіду минулого і теперішнього, до культур різних країн, перегорнути сторінки людської історії [7, с. 155].

Термін «бібліотека» запозичено з грецької, що означає «книжка» («сховище», «скриня»). В українській мові цей термін характеризує колекцію книг, або приміщення, де зберігаються книги. У Законі України «Про бібліотеки та бібліотечну справу» (зі змінами 2009 р.) дитяча бібліотека характеризується як інформаційний, культурно-освітній заклад, що має спеціалізований фонд документів конкретного читацького спрямування для обслуговування дітей дошкільного віку, читачів-учнів 1–9 класів та організаторів дитячого читання» [8]. Провідна місія дитячих бібліотек України – реалізація прав дітей на культурну і духовну життєдіяльність, вільний доступ до інформації відповідно до положень Конвенції ООН «Про права дитини» (1989 р.), ратифікованої Верховною Радою України у 1991 р. [5].

У сучасних дослідженнях бібліотеки як соціально-культурної інституції, науковці й практики схильні розглядати її у форматі просторовості (нами ця інформація подано вище) і характеризують простір як набір відповідних умов/чинників, пов'язаних між собою і які можуть здійснювати певний (соціальний, виховний, культурний) вплив на людину.

У філософській інтерпретації В. Кременя та В. Бикова простір (space) постає як множина структурно упорядкованих об'єктів та їх ідентифікаторів, яка подається моделлю, що відображає логічну структуру групування та упорядкування ідентифікаторів об'єктів даного простору [6, с. 4].

Важливим для нашого дослідження є категорія «простір культури» як сукупність її феноменів (матеріальних і духовних), створених і створюваних людством у процесі суспільно-історичної практики. Головними феноменами простору культури є мова, знання, наука, традиції, релігія, мистецтво, цінності, ідеали, а також соціальні інституції: заклади культури, освіти, мистецтва, архіви, бібліотеки тощо.

Педагогічний простір у контексті нашого дослідження (фольклорно-ігрової діяльності дітей в умовах дитячої бібліотеки) розглядається нами як система педагогічних факторів (жанри дитячого фольклору, умови, форми і технології роботи з дітьми на їх основі), що здійснюють цілеспрямований педагогічний вплив на формування особистості в умовах дитячої бібліотеки: освітньо-пізнавальний, виховний, розвивальний, розважальний, психолого-реабілітаційний). Це є одним із напрямів бібліотечної педагогіки в сучасних умовах. Цей контекст є опорною платформою прикладної частини нашого дослідження, що торкається формування фольклорно-ігрового простору у дитячих бібліотеках.

Категорія «бібліотечний простір» стала домінуючою у характеристиці сутності сучасної бібліотеки як соціально-культурної та поліфункціональної інституції. Вона дозволила розширити територію діяльності бібліотеки, вийти за межі її приміщення у соціальний і віртуальний світ. Продовжимо цю тезу рекомендаціями авторів практичного посібника «Чотири простори бібліотеки: модель діяльності» О. Бояринової та ін. «...не бійтеся виносити бібліотечний "простір подій" за... стіни бібліотеки. Літні читальні в скверах і парках, дитячі бібліотечні майданчики, літературні галявини, бібліотечні сади – їх так само можна використати для проведення незабутніх заходів...» [10, с. 99].

Дослідження теми засвідчило, що нині у характеристиці публічних бібліотек дитячих зокрема, категорія просторовості представлена досить багатогранно (викладено вище). У контексті нашого дослідження ми додаємо ще один різновид бібліотечного простору – «фольклорно-ігровий простір». Охарактеризуємо його традиційну та сучасну модель.

Фольклорно-ігровий простір у його традиційному (етнокультурному) аспекті характеризується як місце життєдіяльності дітей від народження до 10 років, наповнений ігровими видами діяльності, дитячими традиціями, обрядовими елементами, народними та сімейними звичаями, побутовою культурою та етикетом, основу яких складали різні жанри дитячого фольклору (ігри, лічилки, скороговки, загадки, казки, небилиці, перекази, вірші, пісні, таночки,

музикування, театральні дійства, дражнилки, мирилки, жмурилки, заклички, примовки, страшні історії, обрядові дійства тощо) [3].

Цей простір був тісно пов'язаний із річним календарем і святковими циклами життєдіяльності населення. Це фактично був «природний» і соціально-культурний інститут, який за влучною характеристикою відомого етнографа В. Скуратівського, являв собою дитячий клуб, місце формування та побутування дитячої субкультури, через яку проходили всі покоління дітей і залишали її у спадок наступним.

Традиційний дитячий фольклор – як провідний компонент дитячої культури – трактується етнографами як усна народна творчість для дітей (сукупність творів дитячого репертуару, складених самими дітьми та дорослими). Він є виразником світу дитинства і має такі властивості: грайливість, пізнавальність, комунікативність, розважальність, видовищність, креативність, пластичність, мобільність, емоційність, позитивну енергетику. Це актуалізує його використання в роботі з дітьми різного віку, рівня соціалізації (*процес формування соціального досвіду дитини*) та інкультурації (*процес освоєння дитиною світу культури*) в умовах дитячої бібліотеки, сприяє організації їхньої багатогранної діяльності за інтересами.

Нині елементи автентичних фольклорно-ігрових просторів ще побутують у сільській місцевості нашого регіону (Волинська та Рівненська області), де збережені пласти традиційної культури і діти мають свій фольклорно-ігровий репертуар. Однак поява інформаційних технологій і гаджетів негативно впливає на побутування дитячого фольклору у дитячому середовищі. Наші спостереження дозволяють констатувати про його фактичне зникнення з дитячого репертуару, особливо в умовах урбанізованого середовища.

Тому дитяча бібліотека має стати осередком популяризації та збереження дитячого фольклору, простором педагогічно-організованої фольклорно-ігрової діяльності дітей від 3–4-х до 10 років, що дозволить:

а) забезпечити змістовну багатогранну діяльність дитячої аудиторії (розважально-ігрову, пізнавальну, комунікативну, творчу, розвивальну) та психолого-емоційну реабілітацію дітей (місцевих і внутрішньо переміщених), яка необхідна в сучасних умовах;

б) реалізувати чотири простори моделі сучасної дитячої бібліотеки (популярної в багатьох країнах світу), у якій функціонують:

- простір навчання (*де діти мають можливість пізнавати навколишній світ за допомогою фольклорної інформації*);
- простір натхнення (*покликаний надихати й стимулювати позитивні емоційні переживання дитини шляхом організації різних заходів на фольклорній основі та естетичного середовища*);
- простір зустрічей (*передбачає цікаві зустрічі дитини з друзями, цікавими людьми, казковими героями...*);
- простір подій (*дозволяє дитині бути ініціатором (генератором), організатором та учасником цікавих заходів*) [10, с. 4].

в) сприяти функціонуванню дитячої фольклорно-ігрової спадщини, виконуючи культуротворчу місію, підкреслює А. Гордієнко [2, с. 73].

Як бачимо, фольклорно-ігровий простір сучасної дитячої бібліотеки характеризують дві протилежності: традиційність та інноваційність. Саме інноваційність сприятиме популяризації та збереженню дитячого фольклору у просторі й часі. Для формування фольклорно-ігрового простору дитяча бібліотека має необхідні ресурси:

а) фольклорні матеріали (розміщені у збірниках українських народних ігор, казок, загадок, пісень, обрядів; речитативів; збірки фольклорних записів Олени Пчілки, Лесі Українки, інших українських письменників), а також зібраних власними силами;

б) наявність комп'ютерної техніки та Інтернету дають можливість використовувати методичні матеріали (сценарії заходів; рекомендації, підготовлені бібліотечними фахівцями і розміщені на сайтах установ; переглядати виступи дитячих фольклорних гуртів; формувати фольклорну картотеку; електронну базу матеріалів, які публікуються у журналах «Народна творчість та етнографія», «Наша Берегиня», «Початкова школа», «Дошкільне виховання», «Джміль», тощо; використовувати інформаційні технології для підготовки презентацій, відеопрограм, віртуальних виставок для занять гуртків і заходів;

в) бібліотечні форми роботи: традиційні та інноваційні, що підтверджують висловлювання В. Ільницького про поєднання традиційних активностей бібліотечної аудиторії з цифровими технологіями [4, с. 49].

Найефективнішими будуть фольклорні гуртки, клуби чи студії, діяльність яких буде спрямована на вивчення дитячої етнографії та фольклору, що дозволить накопичити інформаційну базу як основу для підготовки різних заходів. Заняття в гуртках передбачає читання фольклорних текстів: казок, легенд, переказів, билин, що сприяє реалізації важливої функції дитячої бібліотеки – просування і популяризації читання, відзначають Н. Шарошкіна, Н. Білик [11, с. 8].

Крім того, в гуртках пізнавальний процес буде поєднуватися з творчим, де здійснюватиметься закріплення знань і формування практичних навичок підготовки фольклорно-ігрових сцен (на перших порах), пізніше – складніших заходів (нами це доведено в практичній діяльності на базі дитячих садків, бібліотек, будинків школярів, закладів клубного типу і шкіл, у системі підвищення кваліфікації працівників освіти і культури тощо).

Такі заходи стануть простором фольклорно-ігрової діяльності дітей у бібліотеці. Їх можна класифікуються за низкою ознак:

А) за часом побутування: епізодичні (ситуативно-подієві) та систематичні. Останні є ефективнішими, тому що відсутні паузи і контактування дітей із фольклором є послідовним і постійним. Саме такий підхід дозволяє збагачувати у дітей знання про «їхній» фольклор, практичні вміння та навички ігрової діяльності у відповідності зі специфікою жанрів. Це сприяє формуванню дитини як носія фольклору, який буде передавати його ровесникам, а потім своїм дітям;

Б) за змістом:

– пізнавальними – де діти вивчають фольклор: гуртки, клуби за інтересами, любительські об'єднання; конкурси («Що? Де? Коли?», ринги знавців казок, гостини у 12-ти місяців тощо);

– творчими – де діти займаються творчою діяльністю (малюванням, складанням віршів, пісень, ігор, сюжетів ігрових програм);

– ігровими (розважальними) – де діти розважаються: грають в ігри, беруть участь у веселих забавах;

– обрядовими – де діти стають виконавцями певних ролей в обрядових дійствах: щедруванні, колядуванні, зустрічі весни, великодні і спасівських розвагах тощо;

– святковими – діти є учасниками святкових заходів: свята ігор, загадок, казок, пір року, квітів, гарбуза, фестивалів тощо;

В) за кількістю учасників:

– індивідуальними (виконання творчих робіт на певні теми: малювання на сюжети казок, загадок, ігор, закличок тощо; складання віршів, казок);

– мікрогруповими (проведення різних ігор, читання і складання казок, загадок, лічилок, виконання пісень, читання віршів, небилиць тощо);

– колективними (ігрові програми, святкові та обрядові дійства, конкурси, фестивалі, ярмарки, гостини, ігрові ринги, фольклорні ранки тощо).

Викладене вище підтвердимо практикою дитячих бібліотек Рівненської та Волинської областей у контексті організації фольклорно-ігрової діяльності дітей. Її аналіз свідчить, що бібліотеки регіонів приділяють увагу популяризації краєзнавства, народних святкових традицій та обрядів, дитячого фольклору. У них створені краєзнавчі куточки, студії, фольклорно-етнографічні вітальні, клуби, гурти, відзначаються традиційні свята (Різдвяно-новорічні, Великодні, Троїцькі, Спасівські, Покрови Богородиці, Св. Миколая тощо).

Зокрема, у Рівненській обласній бібліотеці для дітей функціонують: краєзнавча студія «Відчуй, що це земля твоя», фольклорно-етнографічна вітальня «Бабусині обереги», літературна світлиця «Казкограй», творча студія для дошкільнят «Кольорові намистинки». Влаштовуються краєзнавчі виставки та проводяться пізнавальні заходи для дітей (місцевих і переселенців) з історії та культури України. Так до Дня Державності України у цьому році проведено патріотичну годину «Україна – це ми». Діти дізналися про значення цього дня, історію української державності, її символи, послушали легенди про князів Київської Русі.

У Рівненській обласній універсальній науковій бібліотеці здійснюється широка фольклорно-етнографічна робота з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку (наголосимо, що активними відвідувачами бібліотеки є внутрішньо переміщені діти). У відділі мистецтв влаштовуються виставки дитячої народознавчої літератури, виступи дитячих фольклорних колективів. Тут функціонує клуб сімейного читання, де проводяться ігрові програми на основі жанрів дитячого фольклору, майстер-класи по розмальовуванню писанки та виготовленню витинанок, творчі заняття по

розучуванню колядок і щедрівок (напередодні різдвяно-новорічних свят).

Популяризація краєзнавства, народних традицій і дитячого фольклору є провідним напрямом діяльності районних дитячих бібліотек. Відзначимо найцікавіший досвід:

А) у Сарненській районній дитячій бібліотеці майже два десятиліття функціонує клуб любителів казки «Казка і лялька». За цей час акторами-дітьми різних поколінь було поставлено понад 20 вистав на сюжети українських народних казок («Теремок», «Коза-дереза», «Новорічний колобок», «Івасик-Телесик», «Солом'яний бичок», «Вовк і козенята», а дитяча аудиторія завжди заповнює зали для зустрічі з казкою);

Б) у Дубенській районній бібліотеці для дітей популярними є ігрові програми на основі народних ігор та інших жанрів дитячого фольклору. Юні читачі долучаються до вивчення місцевих різдвяних традицій і колядування, а напередодні Великодня – до підготовки виставки писанок.

У Рівненському районі є цікавий досвід системного вивчення і популяризації дитячого фольклору та місцевих традицій. У с. Великі Межиричі на базі бібліотеки понад двадцять п'ять років працює клуб за інтересами «Спадщина». За довгу історію своєї діяльності члени клубу ґрунтовно вивчили історію, культуру, традиції та фольклорну спадщину свого села, здійснили постановки обрядових дійств, ігрових програм, традиційних форм дозвілля, неодноразово представляли свої програми на фестивалях традиційної культури.

Досвід сільських бібліотек Рівненщини щодо популяризації традиційної культури і мистецтва яскраво презентує бібліотека с. Крупове Дубровицької громади. У книгозбірні експонується постійно-діюча виставка робіт народних майстринь села – ткаль У. Кот, О. Придюк, Л. Стельмашук. Її доповнюють книжкові виставки: «Звідки ми і наше слово», «Будемо дбати, шанувати прадавні криниці». Виставка «Роде наш красний» експонує матеріали про діяльність фольклорно-етнографічного ансамблю «Берегиня». Крім того, у бібліотеці спільно з місцевою школою, проводяться родинні свята: «Бабусина казка», «Обереги рідного дому», «Берегине моя, українська хустко», пізнавально-ігрові заняття з дітьми з народознавства: «Три празники в гості», «Український віночок в обрядах», «Писанка – символ України», «На тім рушникові», «Свято Миколая в Україні» тощо.

Дубровицька бібліотека для дітей є простором активної фольклорно-ігрової діяльності з дитячою аудиторією. Самобутній регіон характеризується побутуванням цікавих пластів традиційної культури (особливо кустових обрядів) та декоративно-прикладного мистецтва (ткацтво). У бібліотеці діє народознавчий куточок, мистецькі виставки про край, проводяться дитячі заходи до традиційних свят із місцевими іграми. Особлива увага приділяється роботі з дітьми – читачами, що мають статус ВПО (за період війни до бібліотеки записалося 27 дітей). Бібліотека активно залучає їх до участі в усіх масових заходах. Під час літніх канікул діти відвідують табір «Бібліотечне літо», який працює на базі бібліотеки, що дозволяє їм змістовно проводити вільний час і поглиблювати свої знання про поліський край.

Цікаві фольклорно-ігрові програми реалізують у дитячих бібліотеках на Волині. Зокрема, до спасівських свят у Волинській обласній бібліотеці для дітей проводяться народознавчі цікавинки «Святий Спас прийшов до нас». Це пізнавально-ігрова програма з елементами обрядових дійств, яка містить ігри, звичаї, оповідки, загадки, пісні, таночки, що традиційно побутували у спасівському святковому циклі на Волині, про медовий, яблучний і горіховий спас. Вона знайомить дітей із народними спасівськими традиціями, звичаями та фольклорним матеріалом.

Аналіз викладеного вище свідчить, що дитячі бібліотеки краю проводять певну роботу з дітьми на основі народних традицій і дитячого фольклору. Однак вона не є системною, в більшості епізодичною, що не дозволяє формувати достатні знання дітей про основні жанри фольклору та навички його виконання і використання в ігровій діяльності (як у педагогічно-організованій, у бібліотеці, так і в самоорганізованій, у сфері дозвілля за місцем проживання). Тому ефективним шляхом вирішення даної проблеми є пошук системної моделі популяризації дитячого фольклору у середовищі дітей дошкільного віку та молодших школярів.

Ефективним проєктом такої моделі фольклорно-ігрової діяльності дітей в умовах сучасної дитячої бібліотеки, на нашу думку, може бути річна педагогічна програма, вибудована за принципом наступності у відповідності з порами року та річним святковим і фольклорним календарем. Така програма буде доцільною як для місцевих дітей, так і внутрішньо переміщених. Для останніх вона передбачає поглиблення знань про традиції краю і дитячий фольклор, оптимізує інтеграцію та адаптацію у культурний простір нового місця проживання, є вагомим засобом психологічної реабілітації, ігротерапії, джерелом позитивних емоцій і проведення дозвілля.

Пропонуємо змістову частину проєкту нашої річної програми фольклорно-ігрової діяльності дітей в умовах дитячої бібліотеки (зауважимо: працівники можуть адаптувати її до власних можливостей). Вона складається з чотирьох циклів у відповідності з порами року. У кожному з них різножанрові заходи об'єднані тематикою місяців. Ми пропонуємо проводити їх щотижня – по чотири в місяць, розкриваючи характерні традиції та побутування дитячого фольклору. Такі заходи є пластичними, легко трансформуються у варіативну модель та умови проведення (дитяча бібліотека, шкільна бібліотека, клубний заклад, будинок школяра, дитячий табір тощо). Для її реалізації використовується традиційний дитячий фольклорно-ігровий матеріал.

Осінній фольклорно-ігровий цикл.

Вересневі заходи: 1. Година знайомства «Вересень відкриває чарівні двері осені». 2. Дитячі вересневі ігри. 3. Лічилки як математичні ігри. 4. Гостини у вересня «Ходить гарбуз по городу».

Жовтневі заходи: 1. Дитячі ігри у жовтні. 2. Осінні дитячі побутові пісні, вірші та речитативи. 3. Фольклорна веселка: розваги. 4. Свято осені.

Листопадові заходи: 1. Словесні ігри: загадки і скороговки.
2. Осінні ігри. 3. Казки і світ дитинства. 4. Гостини у Листопада.
Зимовий фольклорно-ігровий цикл.

Грудневі заходи: 1. Дитячі зимові ігри. 2. Посиденьки у Грудня. 3. Ранок «Дарунки Св. Миколая». 4. Різдвяні колядки.

Січневі заходи: 1. Ранок «Новорічні розваги». 2. Новорічні щедрування і посівання. 3. Зимові пригоди казкових героїв. 4. Посиденьки у Січня.

Лютневі заходи: 1. Дитячі розваги лютого. 2. Бесіда «Стрітіння: зустріч зими з весною». 3. Гостини у Лютого. 4. Ігрова програма «Іди, зимонько, від нас».

Весняний фольклорно-ігровий цикл.

Березневі заходи: 1. Березневі ігри та звичаї. 2. Обрядове дійство «Прилетіла ластівочка». 3. Лелека – символ Полісся. 4. Фольклорно-ігрова програма «А вже весна, а вже красна».

Квітневі заходи: 1. Весняні ігри. 2. Гостини у Квітня. 3. Ранок «Вербова гілочка». 4. Великодні забави «Червоне яєчко».

Травневі заходи: 1. Дитячі травневі розваги. Музичний ранок «Музика весни» (дитяче музикування). 3. Гостини у Травня «Чарівне кресало». 4. Фестиваль весняного фольклору «Лісова пісня».

Літній фольклорно-ігровий цикл.

Червневі заходи: 1. Літні ігри. 2. Страшилки, легенди, перекази у дитячій традиції. 3. Русальні розваги. 4. Фольклорна композиція «Рідне Полісся – пісня і диво».

Липневі заходи: 1. Літні ігри та розваги. 2. Гостини у Липня.

Серпневі заходи: 1. Спасівські ігри та розваги. 2. Фестиваль літніх розваг «Яворові діти».

Їхнє проведення буде підтвердженням того, що дитяча фольклорно-ігрова діяльність – модель позитивної енергії, в якій присутнє духовне начало. Вона породжує в душах дітей світлі почуття любові до рідного краю, країни, батьків, родини, друзів. Особливо тоді, коли діти є творцями власних свят, розваг, коли вони торкаються до рідного художнього джерела, яке дзвенить багатоголоссям звуків та образів. У фольклорній реальності дитина попадає в потік позитивної енергії та емоцій. Вона може реалізувати себе в ролі генератора ідей, сценариста, режисера, виконавця, глядача і критика.

Дитячі фольклорно-ігрові заходи являють собою театральні дійства, у яких використовуються окремі жанри фольклору (наприклад: казки у святі казки), чи різні, в залежності від теми і форми заходу. Тому важливим аспектом їхньої підготовки та проведення є збереження функціональних «ролей» жанрів, особливостей їхньої режисури та виконання. Фольклорно-ігрове дійство має бути цікавим, захоплюючим, видовищним, динамічним, таким, що запам'ятовується і викликає бажання дітей бути учасниками наступних.

Результати дослідження підтверджують ефективність нашої концепції фольклорно-ігрової діяльності дітей в умовах дитячої бібліотеки та доцільності формування бібліотечного фольклорно-ігрового простору. Вони представлені в річній програмі, яку складають різні форми роботи бібліотеки (традиційні та інноваційні, ігрові, комунікативні, святкові, обрядові), матеріалом для яких є дитячий фольклор. Доведено, що підготовка та проведення фольклорно-ігрових заходів передбачає активну участь дітей, де вони можуть проявити свої творчі здібності, реалізувати інтереси у різних ролях і видах діяльності. Це сприяє інтеграції дітей у простір дитячого фольклору, який повинен функціонувати в інформаційному суспільстві.

Висновки. Представлене нами дослідження доводить актуальність і доцільність здійснення в дитячих бібліотеках системної фольклорно-ігрової діяльності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в сучасних умовах. Вона ґрунтується на основі жанрів дитячого фольклору, який доповнить палітру форм роботи будь-якої дитячої бібліотеки і сприятиме формуванню фольклорно-ігрового простору. Така діяльність є педагогічно-орієнтованою, тому що дозволяє поглибити розумовий, комунікативно-мовленнєвий і творчий розвиток дітей, здійснювати естетичне, моральне, патріотичне, екологічне виховання та інкультурацію дітей як носіїв фольклорно-ігрової спадщини. А дитяча бібліотека займе своє місце у збереженні культурної спадщини нашого народу як основи національно-культурної ідентичності, що є вкрай важливою місією в період воєнного часу.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні дитячого фольклору як комунікаційно-ігрової системи.

Список використаних джерел

1. Бібліотека для дітей – книжковий простір безпеки та розвитку : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 18–20 квіт. 2023 р. / Нац. б-ка України для дітей ; уклад. Т. М. Кузілова. Київ : НБУ для дітей, 2023. 152 с.
2. Гордієнко А. І. Дитяча бібліотека як культуротворчий феномен: український досвід : дис... канд. культурології : 26.00.01 / Національна музична академія України імені П. І. Чайковського. Київ, 2018. 285 с. URL: <https://knmau.com.ua/wp-content/uploads/Disertatsiya-1.pdf> (дата звернення: 15.07.2025).
3. Дитячий фольклор / редкол.: С. Д. Зубков, О. І. Дей, І. П. Березовський ; упоряд., вступ. ст., прим. Г. В. Довженок. Київ : Дніпро, 1986. 304 с.
4. Ільницький В. Простір для творення у бібліотеці для дітей як середовище креативу та новітніх інформаційних технологій. *Вісник книжкової палати*. 2024. № 1. С. 47–52. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.1\(330\).47-52](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.1(330).47-52).
5. Конвенція ООН «Про права дитини» : Ратифікована Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 р. № 789-XII. URL: <https://www.bdut.org.ua/prava-dytyny/zahyst-prav-ditej/> (дата звернення: 17.07.2025).
6. Кремень В. Г., Биков В. Ю. Категорії «простір» і «середовище»: особливості модельного подання та освітнього застосування. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2013. № 2. С. 3–16.
7. Матвійчук О. Є. Бібліотека як соціокультурний інститут: освітньо-виховна місія. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія*. 2010. № 2. С. 155–160.
8. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27 січня 1995 р. № 32/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 7.
9. Про культуру : Закон України від 14 грудня 2010 р. № 2778-VI. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2778vi-12448> (дата звернення: 10.07.2025).
10. Чотири простори бібліотеки: модель діяльності : практ. посіб. / автори/укладачі: О. Бояринова, О. Бруй, Л. Лугова, Я. Сошинська, І. Шевченко ; Українська бібліотечна асоціація. Київ : ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2020. 104 с.
11. Шарошкіна Н. Г., Білик Н. І. Читання як основа освіти дорослих в умовах бібліотек. *Імідж сучасного педагога*. 2019. № 6 (189). С. 5–9. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-6\(189\)-5-9](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-6(189)-5-9).

References

1. Kuzilova, T. M. (Comp.). (2023). *Biblioteka dlia ditei – knyzkovyi prostir bezpeky ta rozvytku* [Library for children – a book space for security and development]: zb. materialiv Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Nats. b-ka Ukrainy dlia ditei. Kyiv [in Ukrainian].
2. Hordiienko, A. I. (2018). *Dytiacha biblioteka yak kulturotvorchyi fenomen: ukrainsky dosvid* [Children's library as a cultural phenomenon: Ukrainian experience]. (PhD diss.). Kyiv. Retrieved from <https://knmau.com.ua/wp-content/uploads/Disertatsiya-1.pdf> [in Ukrainian].
3. Dovzhenok, H. V. (Comp.). (1986). *Dytiachyi folklor* [Children's folklore]. Kyiv: Dnipro [in Ukrainian].
4. Ilnytskyi, V. (2024). Prostir dlia tvorennia u bibliotetsi dlia ditei yak seredovyshe kreatyvu ta novitnikh informatsiinykh tekhnolohii [Space for creation in the library for children as an environment of creativity and new information technologies]. *Visnyk knyzhkovoi palaty* [Bulletin of the Book Chamber], 1, 47-52. DOI: [https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.1\(330\).47-52](https://doi.org/10.36273/2076-9555.2024.1(330).47-52) [in Ukrainian].
5. *Konventsia OON «Pro prava dytyny»* [UN Convention on the Rights of the Child]: Ratyfikovana Postanovoiu Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1991, No 789-XII. Retrieved from <https://www.bdut.org.ua/prava-dytyny/zahyst-prav-ditej/> [in Ukrainian].
6. Kremen, V. H., & Bykov, V. Yu. (2013). Katehorii «prostir» i «seredovyshe»: osoblyvosti modelnoho podannia ta osvitnoho zastosuvannia [The categories of “space” and “environment”: features of model representation and educational application]. *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymi systemamy* [Theory and practice of social systems management], 2, 3-16 [in Ukrainian].
7. Matviichuk, O. Ye. (2010). Biblioteka yak sotsiokulturnyi instytut: osvithno-vykhovna misiia [Library as a socio-cultural institution: educational mission]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Filosofiia. Kulturolohiia* [Bulletin of the National Aviation University. Philosophy. Culturology], 2, 155-160 [in Ukrainian].
8. Pro biblioteku i biblioteknu spravu [On libraries and library work]: (1995). Zakon Ukrainy No 32/95-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy* [Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine], 7 [in Ukrainian].
9. *Pro kulturu* [On culture]: Zakon Ukrainy No 2778-VI. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/2778vi-12448> [in Ukrainian].
10. Boyarynova, O., Bruy, O., Luhova, L., Soshynska, Ya., & Shevchenko, I. (Comps.). (2020). *Chotyry prostory biblioteki: model dialnosti* [Four spaces of the library: a model of activity]: praktychnyi posibnyk. Ukrainska bibliotekna asotsiatsiia. Kyiv: VGO Ukrainian Library Association [in Ukrainian].
11. Sharoshkina, N. H, & Bilyk, N. I. (2019). Chytannia yak osnova osvity doroslykh v umovakh bibliotek [Reading as the basis of adult education in library conditions]. *Imidzh suchasnoho pedahoha* [Image of a modern teacher], 6 (189), 5-9. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-6\(189\)-5-9](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2019-6(189)-5-9) [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 09.08.2025